

כ"ו תשרי ה'תשנ"א

20

עוד יל קרא הכל שיאמר הרשע שכל האלות האמורות אינם למי שיעצור על העוֹלָם
בתאוֹת לבו כי ילכו חקטו וכלבו מאמץ זה ונחמיו ולא חושש מחשבות זרות,
לכן לא באמרו עליו הקללות ועונשו קיל, פי לא באמרו אלו רק לפוקד שמועה ביד
רעה ואומר שאל לעשות ולקיים העוֹלָם, ה"ש צמנעו את דברי האלה והתנבך כלצבו
לאומר שאל יהיה לי כי צטרירות לצי אלק פ"י אלק רק צטרירות לצי בתאוֹת לצי וע"י רוצין
שנפסק בו, שאומר אל לבו כיון שלא יעצור עצירה רק צטרירות לבו לכן שלום ישי לו ולא
יבואו עליו כל הקללות האלו ואמר לא יאצה ה' קלוח לו וילך אף ה"א שיקלח לו ה' אחר
שאמר כדברי האלה ויכל צהקם דברי חז"ל צמנעו עבר אדם עצירה פעמים וקלס מוחלין לו
ארבעה אין מוחלין לו, שנאמר על שלטה פסעי ישראל ועל ארבעה לא אשיצכו, וכאמר הן כל
אלה יפעל אל פעמים שלוש עם גבר ולי אף לא יקבל הקציה תשובה אם עשה ד' פעמים

10

כ"א

תשנ"א

כי אין דבר צמנעו צפני התשובה, וילך צמנעו הדבר כי כצב הארבע צמנעו צמנעו צמנעו
הקציה מעורר לאדם לתשובה, וצמנעו הצמנעו מאריך בזה שיש כמה חופים שהקציה מעורר
האדם שישו ודברי מוסדים על קרא עוז ושר ה' על כן יורה חפאים צדק, אצל כל
זה אם יכפל אדם צמנעו שלח ה"י יוכל לרבות לילכו אז הקציה מציץ עם האדם, שגם אם
לא ימנעו עלמו בתשובה הוא מעורר אותו, אצל מי שצמנעו צמנעו ונעשה לו כהיתר
ואם חפץ לכצט ילכו, צמנעו אף אם יעשה תשובה תקבלת תשובה, אצל ה' אין מעורר אותו
לשוב אלא חסו כונה חז"ל דאם עבר אדם עצירה פעמים וקלס מוחלין לו רביעי אין מוחלין
כי צמנעו אף אם יעשה תשובה מרובו תקבל תשובה, אצל לא ימנעו ונלמעה כדי לשוב
כיון שצמנעו עצירה אחת כי פעמים זה מופת כי צמנעו מופת כך ולא איכפת לי זה ולא
גדל צמנעו שלא יכפל עוד לכן אין נחמים ומעוררים אותו מלעילא, ומייתי ע"ז על שלטה
פסעי ישראל ועל ארבעה לא אשיצו שלא אשיצו אף קודם שיתחיל הוא לשוב אלא אם
ישו מעלמו יקבל תשובה, וכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים וכו' שכל אלה יפעל
מעוררו ומעוררו לתשובה ולא יחר אף עבר הרבה פעמים לא יפעל אל עמו כר"ל, ומעשה
אמר אף לפרט צמנעו זה שיש לא יאצה ה' קלוח לו, היינו שורש פורס ראש ולענה
שנחיר עלמו לעצור עצירות כל מה שיתאוה ויחפץ שלא יקבל עונש על זה, אמר לא
יאצה ה' קלוח כי לכל חוטא שיקבל צמנעו וילכו מעצור עליו לפעמים ה' חפץ לקלוח
לו בדכתיב כי לא אחפץ צמנעו העם כי אם צמנעו מעוררו וחי וחי וכיון שחפץ ה' לתשובה
מעורר לכו, אצל לרשע הזה לא יאצה ה' לא יהיה רחן וקשת ה' בכך ולא ימנעו
לתשובה וק"ל:

16

11

12

עוד כל דקא על אלו שהם מוצ לרבות ורע לשמים וכשמוכיח המוכיח אותם על עצירות
שצין אדם למקום אומרים שדי להם צמנעו שיש להם לב עוז לרחם על הצירות וקצורים
שאל ד"י זה יאחול ה' להם כי יפרקו את חטאם צמנעו ואף שמוחלים את הצמנעו
המורה אומרים אל לבם שיתכפרו על ידי הצמנעו שיהיו לעמים מה שחורומו צמנעו
צמנעו קודם חסו פירש הקרא פן יש צמנעו וכו' והיה צמנעו את דברי האלה הזאת ממי
שמוכיחו שיאמר לו גדול עונשו של עצירות, והתנבך כלצבו יצדק עלמו כלצבו עם לבצו
כי עוז הוא לרבות ויש לב רחמן לאמר שיאמר להעובד שלום יהיה לו שלא יבואו עליו
האלות האלו כי צטרירות לצי אלק גם כשאלק צטרירות לצי ואעשה מה שלצי חפץ
לאשר לבצו עוז נגד צי אדם, אצל לא יאצה ה' קלוח לו שצמנעו הוא שיקלח לו עובר
פסעי ישראל ועל ארבעה לא יאצה ה' קלוח לו עובר זה כי עונש יענש על העצירות.
ויקבל סכנו על העוז שעשה כי אין מלכה מכנס עצירה ואין עצירה מכנס מלכה

30

11

אם יהיה נדחה בקצה השמים משם יקבצו ה' אליהם ומשם יקחם: והביאם ה' אליהם
אל הארץ אשר ירשו אבותיהם וירשתה והיטבה והרבה מאבותיהם: (ל ד-ה)

20

כ"א

תשנ"א

תשנ"א

דברים נפלאים שיהיו בעת קיבוץ גלויות ע"י משיח

בספר 'טוב הארץ' (ח"א, ערך מעלת הדר בארץ ישראל בעת ביאת המשיח) להמקובל האלקי
רבי נתן שפירא זצ"ל (לה), הביא בשם רבינו חיים ויטאל זצ"ל (לה), והובא

10

גם ב"לקוט ראובני" (ל) פרשת וזאת הברכה (ע"פ וליסוף אמר וגר) וז"ל: "דע, כי מסורת בידנו כי באותו יום-כשיבא משיח עם קיבוץ גליות לארץ ישראל, באותו יום ימצאו שבעת אלפים מבני ישראל, ובאותו היום יחיו המתים שבארץ ישראל, ובאותו היום יסתלקו חומת אש מירושלים, ובאותו היום יבנה בית המקדש מאבנים טובות ומרגליות, ובאותו היום יחזרו המתים שבארץ ישראל חיות בריה חדשה רוחניים, וכן ז' אלפים איש הנמצאים חיים כולם נעשו בריה חדשה גוף רוחני כגוף של אדם קודם שחטא וכגופו של משה רבינו ע"ה, ויפרחו כולם באויר מעופפים כנשרים, וכל זה לעיני אנשי קיבוץ גליות, וכשיראו בני קיבוץ גליות שאחיהם נעשו בריה חדשה ופורחים באויר ללכת ולדור בגן עדן התחתון ללמוד תורה מפיו יתברך.

ו) או יקבלו בני קיבוץ גליות דאגה בלבם ודאבון נפש, ויתרעמו על מלך המשיח, ויאמרו, וכי אין אנו בני ישראל כמותם, ומאין זכו הם להיות רוחניים בגוף בנפש, מה שאין כן אנו. ואומר להם מלך המשיח, כבר נודע ומפורסם שכל מידותיו של הקב"ה הם מידה כנגד מידה, אותם שהיו בחוץ לארץ והשתדלו לבא לארץ ישראל כדי לזכות לנפש טהורה, ולא חסו על ממונם ולא על גופם, ובאו בים וביבשה, ולא חששו להיותם נטבעים בים או להיותם שבוים ביד אדונים קשים, ופעבור שעשו העיקר מרוחם ומנפשם ולא מגופם וממונם, לכן חזרו רוחניים מידה כנגד מידה, אמנם אתם שהייתם יכולים לבא לארץ ישראל כמותם ונתרשלם לבא בעבור חמדת הממון, וחששתם לממונכם וגופכם, ועשיתם מהם עיקר, ומנפשכם בנחמכם עשיתם טפל, לכן גם כן אתם נשאתם גשמיים מידה כנגד מידה.

ו) ולחמדת הממון שחמדתם הנה האל יתברך נותן לכם ממון, שכל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שנטבעו בים, הנה כל הימים מושבעים להביא אותם לים של יפו, תוך ג' ימים לטביעתם, וכל מה שנטבע מששת ימי בראשית עד זמן שלמה המלך ע"ה, הכל הקיא ים יפו ליבשה, ומשם נתעשר שלמה, וזה שאמר (דברי הימים ב ט כ) 'אין פספס נחשב בימי שלמה למאומה', ומה שנטבע מזמן שלמה המלך ע"ה עד זמן קיבוץ גליות, הכל עתיד ים יפו להקיא אותם ליבשה, והמלך משיח יחלק אותו לכל צדיק וצדיק חלקו הנוגע לו, הדא הוא דכתיב (דברים לג יט) 'כי שפע ימים יינקו'.

וגם כל המטמוניות שתחת העפר, עתידה הארץ להיות נעשית מחילות מחילות, ולהוליך כל אוצרות המלכים ולהוליך אותם לארץ ישראל, הדא הוא דכתיב

(ס) 'ושפני טמוני חול', והכל יתגלה בתוך ארץ ישראל למלך המשיח, והוא יחלק אותם לאנשי קיבוץ גליות לכל אחד חלקו, וישבעו ממון רב, לאותם שהקפידו על גופם ועל ממונם ישארו גשמיים ושבעים ממון, ואותם שלא חשו על גופם ועל ממונם אלא על רוחם בלבד, הקב"ה עושה אותם בריה חדשה ומוליך אותם לגן עדן תחתון כנזכר לעיל, עכ"ל הרב רבי חיים ויטאל זללה"ה, עכ"ל.

יהושע הוא עובר לפניך: גם הוא לא ילך בעצמו וילחום כאשר עשה משה והרג את עוג³⁵, אלא יהושע "עובר" לפני ישראל שהמה בעצמם ילכו וילחמו³⁴ ויהושע יהיה בראשם³⁵.

{ כאשר דיבר ה': בפרשת פינחס (במדבר כז, כא) "הוא וכל בני ישראל אתו", הרי המלחמה³⁶ דוקא יחדיו.

(ג) הוא עובר לפניך: הנה ראינו בפרשה זו

ארבע לשונות של השגחה: "הוא עובר לפניך", "הוא ההולך עמך" (פסוק ו'), "הוא ההולך לפניך" (פסוק ח'), "הוא יהיה עמך" (שם), והכל בדיוק.

ויש להקדים לשון הגמרא פסחים (ז, ב): אמר שמואל, כל המצוות מברך עליהן עובר²⁰ לעשייתן. מאי משמע דהאי 'עובר' לישנא דאקדומי הוא, אמר ר' נחמן בר יצחק, דאמר קרא (שמואל ב יב, כג) "וירץ אחימעץ דרך הכר ויעבור את הכושי".

אביי אמר מהכא²¹, (מיכה ב, ג) "ויעבור מלכם לפניכם" וזה בראשם. וקשה, למאי אמר שמואל בלשון שנוצר לפרש, לימא 'קודם עשייתן' או 'לפני עשייתן'. וזה, כמאי פליגי הני אמוראי בהבאת פסוקים אלו, וכי דבר חכמה יש להניא פסוק אחר. אלא על כרחך יש בזה כוונה עמוקה.

ה' לפני' או 'קודם' היה במשמע - עוד שלא

התחיל במצוה כלל, משום הכי אמר לשון

'עובר' דמשמעו - סמוך ממש, שיאחז בידו

דבר המצוה ואז יתחיל²³ לברך. וזהו

משמעות המקרא "ויעבור מלכם לפניכם",

שברור שאין המלך מתחיל לילך לפניכם עד שכבר כל הצבא מוכנים לצאת

ועומדים על הגבול. אמנם "ויעבור את הכושי"

עוד פירשו באופן אחר²⁴, שהרי הכושי הלך לפני אחימעץ, ואחימעץ רץ

מאחוריו ועבר עליו ולפניו. והכי נמי יש להתחיל

הברכה ואח"כ לעשות המצוה ולגומרה, ואח"כ לגמור הברכה²⁵. ושני

הפירושים אמת, דמצוה שאפשר לעשות כאמצע

הברכה, כמו קשירת תפלין מילה וכדומה, יש לברך לפני התחלת המעשה,

ולעשות²⁶, ולגמור את הברכה. מה שאין

לכן מצוה שאי אפשר בכך, כמו אכילת מצה

וקריאת שמע וכדומה, אי אפשר אלא לברך

קודם התחלת המצוה, אבל מ"מ סמוך

ממש²⁷, שיהא אוהז במצוה או בשופר.

מעתה נבין ההפרש בין הא דכתיב בשעת

יציאת מצרים (שמות יג, כא) "וה' הולך לפניכם יומם", וכן (במדבר יג, לג) "וארון ברית ה' נוסע לפניכם"²⁸, דמשמעו - קודם

שהלכו ישראל, שהרי באמת לא עשו ישראל מאומה הן בקריעת ים סוף²⁹ הן

בהריגת נחשים ועקרבים³⁰. אבל עתה אמר משה שלא יהיה כן, אלא "ה' אלהיך הנה עובר לפניך" - סמוך לפעולתך³¹, וזהו

הגורם במה ש"לא אוכל (אני) עוד לצאת ולבוא"³².

לא י מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה.
שנה ראשונה לשמיטה ומצינו על השמיטה כי
בשנת השמיטה היו פגויים מטרדת המלאכה
בשדה, כן מן טרדת המסחר שנשמט כל משה
ידו, והיו פגויים לעבודת השי"ת כל העם כקטן
כגדול, והיו דברי תורה הנשמעים להם נכנסים
לאזנם בעומק ההבנה ועוד כי כל התורה היא
נסיונות להבדיל מן החמדה והתאוה והקנאה אשר
החומר יכביד על הנפש, ולכן אחרי שחרישה
וקצירה נאסר להם שנה תמימה, הלא בכליון
עינים יביטו על זמן ההיתר לצאת איש איש אל
כרמו ואל שדהו — אז מצוה להם להיקהל ולשמע
דבר ה' בירושלים בעזרה, למען ידעו דרך ה'
בעשותם מלאכת שדה וכרם, ובהטבעם במצולות
החמדות החומריות, להמתין עוד מעט לשמוע
דבר ה', והבן, ולכן פרט הגרים, שאעפ"י שאין
להם שדה וכרם, הם חייבים להקהל ככל ישראל.
ובגר צדק הכתוב מדבר.

לא יב הקהל וכו' והטף וכו'.
בחגיגה דף ג, א: (תנו רבנן), מעשה (ברבי
יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר הסבא) שהלכו
להקביל פני ר' יהושע בפקיעין. (אמר להם מה

חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו,
תלמידך אנו ומימך אנו שותים? אמר להם אף
על פי כן אי אפשר לבית מדרש בלא חידוש,
שבת של מי היתה? שבת של ר' אלעזר בן עזריה
היתה, ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו בפרשת
הקהל. (ומה דרש בק? ("הקהל את העם, האנשים
הנשים והטף"), אם אנשים באים ללמוד, (נשים
באות לשמוע), טף למה באים? כדי ליתן שכר
למביאייהם? אמר להם: מרגלית טובה היתה
בידכם ובקשתם לאבדה ממני? ! יתכן על פי
מה דאיתא בירושלמי במות סוף פרק קמא (הלכה
ו): ראה את רבי יהושע וקרא עליו (ישעיה
כז, ט) "את מי יורה דעה", וכוור אני שהיתה
אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו.
אזניו בדברי תורה (עכ"ל). ולזה אמר ר' יהושע
"ובקשתם לאבדה ממני", שלו יאות המאמר
כמרגלית טובה לבעליה, שגם אמו עשתה כן.
ופשוט.

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו' למען ישמעו ולמען
ילמדו וגו' (לא: יב) — אחו"ל: טף למה באו, ליתן שכר טוב למביאייהם.
ואמר הג"ר נתן אדלער זצ"ל שעי' הבאת הטף מתבלבלים האבות, ואין
ביכולתם לשמוע קריאת התורה, ויחשבו האבות שאולי טוב יותר להשאיר הטף
בביתם. לכן אמר הכתוב שמה שמחנכים את הבנים ע"י ביאתם למקום
המקדש, יש שכר יותר גדול עבור האבות מהשכר שהי' מגיע להם עבור
שמיעתם, ומה יש ללמוד, שטוב לבטל מעט משלימות שלו כדי לחנך הבנים
ברוח התורה. (אכן, יעויין במשנה ברורה סי' קכ"ד ס"ק כ"ח שכותב: וצריך
שיתחנכו [הקטנים] שיעמדו באימה וכיראה, והקטנים ביותר הרצים ושבים
בביהכ"נ בשחוק, מוטב שלא להביאם, דהרגל נעשה טבע, וגם שמטרידים
להציבור בתפלתם, עיי"ש).

הן קרבו ימיה למות (לא: יד).
למה גזר עליו מיתה בזה לשון הן רבנן אמרי למה"ד לאחד שכיבד את המלך והביא לו
דורון חרב זהה, אמר המלך התיוז את ראשו בה, א"ל אותו האיש אדוני המלך במה
שכיבדתך בה אתה מתיוז את ראשי? כך אמר משה רבנו של עולם בהן קילסתיך שכן
כתוב (דברים י), הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים' ובהן אתה גזר עלי מיתה? א"ל
הקב"ה שכן רע, רואה את הנכנסות ואינו רואה את היוצאות, א"ל אי אתה זוכר בשעה
ששלחתך לגאול אותם ממצרים ואמרת לי (שמות ד) והן לא יאמינו לי הוי הן
קרבו ימיה למות (דברים רבה פ"ט ו).

משה רבינו התחנן אל ה' "בהן קילסתיך", כל ימי חיי היו מוקדשים לא למעני אלא
למענך ה', להביא את תורתך אל העולם ולהנחילה לעם ישראל, משימה נשגבה זאת
מלאה את כל תוכן חיי, משימה זאת טרם נגמרה ורוצה אני לחיות ולהמשיך במשימה
נעלה זאת, "לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יח", ולמה איפא, אתה מענישני ב,הו".
והקב"ה השיב לו, אתה הטלת ספק, פקפוק ותהיה באמונה של ישראל ואמרת, והן לא
יאמינו לי, לכן יתקיים בך, והן קרבו ימיה למות, יכול אדם להיות גדול כמשה עם
כל הוכחות המרובות שבעבר ועם כל העבודה הענקית שיוכל לעבוד בעתיד למען ה',
אבל העון של הטלת פקפוק ותהיה באמונתם של ישראל מכריע את כולם לחובה, הוי,
והן לא יאמינו לי, גרם להן קרבו ימיה למות.

נר לנתיבתי

והשובות - אל לבבך

בתחילת הלכות תשובה (א. א.) כותב הרמב"ם: "כל המצוות שבתורה... אם עבר אדם על אחת מהן... כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתורות לפני הא-ל" אנו רגילים לחשוב על התשובה כעיקר בהקשר של תשובה מצבבבבב, ולאורך ימי התשובה אנו חוזרים בסליחות על נוסח הוידי. כרוך שמי שחם ושלום עבר עבירה צריך לחזור בתשובה ולעשות את כל תהליך התשובה - חרטה, עזיבת החטא, וידי וקבלה לעתיד, ואם עשה עוול עליו לתקנו. כבם, כולנו יודעים שהרבה מן החטאים שבנוסח הוידי באורך של יום הכיפורים - רק מעטים חשודים עליהם (ויש שם עבירות שאלמלי הופיעו בו, רוב אומרינו ספק אם היו מודעים לקיומן). אם התשובה היא תיקון החטא ולא יותר, ציבור גדול כמעט לא שייך למושג התשובה, כי הרי סתם בני אדם אינם רשעים, ורובנו בדרך כלל גם איננו עוברים עבירות במזיד - אף כי בוודאי יש לעשות תשובה גם על עבירות שבכשוגג - וכל שכן נערים ונערות צעירים שמן הסתם כמעט ולא הספיקו לחטוא. הרמב"ם מציע פן נוסף של התשובה (הלכות תשובה ז. ג):

אל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה; כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש ברעות (=במידות) רעות שיש לו ולשוב מהן: מן הכעס ומן האכזה, ומן הקנאה ומן התחרות, ומן ההיתול, ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות ומכיצא בהן - מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו" (ישעיהו נה, ז).

עיצוב המידות הוא אחת העבודות הקשות ביותר. כל אחד יודע שיש בו רגשות רבים שמתורוצצים בו. הקב"ה ברא את האדם עם רחמים לכיוונים שונים. האדם צריך לבחור את הדרך הישרה. הוא צריך ללמוד כיצד מתגברים על רגשות של כעס ושל תסכול. הוא צריך לשוב מן הקנאה ומן התחרות ומן ההיתול. כל אדם צריך לתת את הדעת ולשאול את עצמו מה היא הדרך הישרה שיכור לו האדם. וצעירים בפרט, בתקופה שבה הם מעצבים את אישיותם, צריכים לשאול את עצמם כיצד הם מעצבים את דמותם הרוחנית.

אדם אינו יכול לחזור בתשובה ממידותיו הרעות אם הוא אינו יודע מה סג המידות הטובות, ואם אינו יודע מדוע המידות הללו טובות והאחרות אינן טובות. נוסף על כך, על האדם לברר לעצמו מה הם הערכים ומה הן המטרות שידריכו אותו בכל התנהגותו ושעבודים הוא צריך לעמול. מה הוא מנסה להשיג בחייו? מאילו מטרות וערכים מדומים צריך הוא להימנע? תשובה כזו, על ידי בירור כזה, תובענית הרבה יותר מתשובה על מעשים פורטיים ידועים. אם אדם עבר עבירה הוא יודע על מה עבר ויודע שיש תהליך תשובה כרוך שהוא צריך לעבור כדי לחקן. אבל שאדם לא יהיה מוצף רגשות תסכול וכעס, שלא יהיה בעל עין צרה, שלא ישתוק למטרות שאינן ראיות - אלו אינם דברים פשוטים. הדרך בתחומים אלו אינה כתובה בשום ספר, מפני שהמצבים שאליהם אדם נקלע משתנים מיום ליום. הוא צריך ללמוד כיצד להגיב למצב כזה ולמצב אחר, הוא צריך ללמוד איך מתייחסים לבני אדם, איך יוצרים קשרי ידידות, חברות ונאמנות. לא ניתן לכתוב הוראות כאלה בספר. ניתן לתת הנחיות כלליות, אך דווקא מפאת כלליותן אין אפשרות לפרט אותן להשימה של מעשים מפורטים. אין הוראות מפורטות איך להיות אדם טוב. כתוב בתורה: "ועשית הישר והטוב בפני ה' (דברים ו, יח). איך אדם יודע מהו המעשה הישר והטוב בכל מצב שחוא מוצא בו את עצמו? זהו דבר שאינו פשוט. רק אדם שפיתח את עצמו ועיצב את התנהגותו, אדם שאימן את מחשבתו ואת רגשותיו - רק אדם כזה מסוגל לחוש במצב מסוים שצריך להתנהג באופן מסוים ולקלוע לאמת. ישנו יסוד נוסף שהוא אולי החשוב מכול ואתו צריך לעשות כסיס לתשובה, ובפרט הדבר אמור לגבי צעירים. לצעירים יש תחושה שכל החיים עומדים לפנייהם, והם אומרים לעצמם ששנה אחת לפה או לשם זהו

ימי הסליחות

נר לנחיתות.

דבר של מה בכך, ובוראי שאינם מייחסים חשיבות לחדש, שבוע, יום או שעה. גישה כזו נובעת מכך שהאדם אינו מודע מספיק לפוטנציאל העצום הטמון בו. כיוון שכך, כל הימים והחשנים שבהם הוא מסוגל להגיע לרוחניות בעלת עוצמה גדולה עוברים עליו, והוא דוחה את הכול. גישה כזו גורמת לו לבזבז את הפוטנציאל שלו. כאשר אדם כזה יגיע לזקנה הוא יסתכל לאחור ויקונן על טיפשותו, הוא יחשוב שאילו היה מבין בצעירותו את מה שהוא מבין בזקנותו הוא יכול היה לעולם כולו, אבל זמנו כבר חלף גדול. הוא יכול היה לחרום לעם ישראל ולעולם כולו, אבל זמנו כבר חלף עבר. אין לו כבר אותו פוטנציאל, אין לו פנאי. הרמב"ם מתנחם כך (הלכות תשובה ז, ב):

לעולם יראה אדם את עצמו כאילו הוא נוטה למות, ושמא ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאיו. לפיכך ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר 'כשאזקין אשוב' שמא ימות קודם שיזקין, הוא ששלמה אומר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים, ושמן על ראשך אל יחסר" (קהלת ט, ח).

אדם העומד למות בעוד שעה, כל סדרי העדיפויות שלו משתנים. מה הוא היה מנסה להשיג באותה שעה? אדם צריך לדאוג לכך שבגדיו יהיו לבנים בכל עת. ברמה כי החטא המצוי ביותר והכואב ביותר של צעירים הוא בזבוז הפוטנציאל העצום שהקב"ה חנן אותם בו. כואב הדבר כאשר הם אינם מציאים מן הכוח אל הפועל את כוחותיהם הרוחניים והשכליים. זהו עיקר התשובה, וזהו תשובה שאינה קלה. זוהי תשובה הדרושה מאמץ מתמיד. היא דורשת ערבות תמידית - ערבות לכוחות שאסור לבזבז וערבות לזמן המצומצם העומד לרשותו של האדם.

הרמב"ם מדגיש עניין נוסף (שם הלכה ד):

אל ידמה בעל תשובה שהוא מרחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא.

אדם צריך לדעת שהוא אהוב ונחמד לפני הבורא. הבורא חנן אותו בכוחות גדולים ויש לו יכולות גדולות. אולם כדי שכוונותיו יתממשו הוא צריך

לדעת להתמסר. הוא זקוק לחשיבה ישרה ועמוקה, הוא צריך לבחור לעצמו מסרות ראיות ועליו לעסוק במטרות אלו כל ימי חייו. בהלכות דעות (פ"ק ג) הרמב"ם מגדיר שכל חייו של האדם צריכים להיות מוכוונים. הוא צריך לשקלל את מעשיו כך שהם יובילו למטרות ומטרות אלו למטרות גבוהות מהן בסדר עולה, עד המטרה הסופית והעליונה שהיא ידיעת ה' - קרבה לקב"ה. חיים כאלה בנויים כמו סולם - אדם צריך לדעת היכן המדרגה הבאה ולאחר מכן זו שאחריה, וכן הלאה. לא ניתן לקפוץ מדרגות. כבר אמר אחד הגדולים שהמיקום בסולם חשוב פחות, כיוון התנועה הוא שחשוב. מי שעומד במקום או יורד לבסוף ייפול. רק מי שעולה ימשיך וישיג השגות גבוהות יותר ויותר.

הרמב"ם ממשיך (שם הלכה ו):

גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלהיך" (הושע יד, ב), ונאמר: "לא שבתם עֲרֵי נָאם ה'" (יואל ב, יב), ונאמר: "אם תשוב ישראל נָאם ה' אלי תשוב" (ירמיהו ד, א), כלומר אם תחזור בתשובה - כי תדבק.

הרעיון הזה מבהיל! אדם יכול לשוב עד ה' אלהיו. קשה להבין את המשמעות של האמירה הזו. הפער שבין יצור כשר ודם לבין הקב"ה עצום ורב. ומכל מקום הנביא קובע כי זהו דבר אפשרי. יותר מכך - הוא מבטיח: "אם תשוב... אֵלֵי תשוב". מי שיוצא בדרכה של התשובה בכנות ישוב אל ה'. הוא יגיע למטרה הגבוהה ביותר וידבק בה. חז"ל מנסחים הכטחה זו באופנים שונים, והיא מסוכמת בדבריהם: "בא לטהר - מטייעין אותו" (יומא יא, ב). אדם הרוצה לעלות על דרך של קדושה ושל טהרה זוכה לעזרה מן השמים. אבל על האדם לפסוע את הפסיעה הראשונה. הוא חייב להתחיל. ועיקר התשובה הוא לשוב מבזבוז הפוטנציאל שלו.